

Vilniaus sugrąžinimas gyvas tautos atmintyje

Kalba, pasakyta Maišiagalos Algirdo vidurinėje mokykloje, minint Vilniaus sugrąžinimo 65-ąsias metines

Nastazija Kairiūkšytė

Šiandien malonu pasveikinti susirinkusius. Juk tai džiugi šventė, kai prieš 65 metus buvo atgauta sostinė Vilnius ir apie trečdalis lietuvių etninių žemių. 1939 m. sugrąžinimo žinia apskriejo Lietuvą. Tąsų žmonės negalvojo kokių būdu grįžo Vilnius, o džiaugėsi nuo žilo senelio iki mažo vaikelio ir ne vienam iš jų riedėjo ašaros per skruostus, kad pagaliau ir Lietuvos valstybė turi tikrąją sostinę Vilnių, tą valstybės formavimosi lopšį, tą Vilnių, kuriame 20 a. telkėsi iš įvairių kraštų sugrįžę lietuviai, siekiantys Lietuvos valstybės sukūrimo. Jame 1905 m. susirinko Didysis Vilniaus seimas, 1917 m. lietuvių konferencija, 1918 m. vasario 16 d. pasirašytas Lietuvos Nepriklausomybės Aktas, 1918 m. lapkričio 11 d. suformuota Lietuvos vyriausybė, o lapkričio 23 d. jos įsakymu oficialiai pradėta organizuoti Lietuvos kariuomenė. Tai tik dalis svarbių mūsų tautos istorijai faktų, parodančių Vilniaus vaidmenį lietuvių tautos gyvenime.

Nuo pirmųjų jaunos Lietuvos valstybės metų teko jai patirti didelius išbandymus, nes grėsmė kėlė ne vienas, o keli kaimynai: sovietų Rusija, Lenkija, Vokietija. 1919-1923 m. kad išsaugotų savo laisvę ir nepriklausomybę, teko kovoti su svetimaisiais įvairiuose frontuose: diplomatijoje, sąmokslų pinklėse, atvirose karo veiksmuose. Savanoriai apgynė Lietuvos laisvę. Garbė jiems! Tačiau nepavyko apginti rytinių etninių lietuvių žemių ir sostinės Vilniaus, kurį, lenkai, sulaužę Suvalkų sutartį, 1920 m. spalio 9 d. užgrobė. Devyniolika metų jis buvo svetimųjų priespaudoje. Prezidentas A. Smetona, vertindamas sostinės Vilniaus ir kitų etninių lietuvių žemių netektį, nurodė, kad Lietuva be Vilniaus ir trečdalis savo žemių, tai kaip paukštis be vieno sparno.

Negalima nutylėti priežasčių, kurios susijusios su rytinių žemių praradimu. Jų buvo keletas. Tačiau čia paminėsiu tik vieną, kuri itin svarbi rytinių lietuvių žemių ir Vilniaus likimui. Tai lietuvių nutautėjimas bei intensyvus kitataučių apgyvendinimas. Jis buvo vykdomas ne tik per įvairių okupantų gyventojų nutautinimo politiką, bet ir per LDK valdovų svetimšalių atžvilgiu vykdytą privilegijų politiką. Taigi atvykėliai Lietuvoje turėjo geresnes ekonomines sąlygas negu nuo amžių savo žemėje gyvenantis lietuviai. Ši istorinė patirtis kartojama šiandieninėje nepriklausomoje Lietuvoje.

Dėl prarastos sostinės į kovą įsijungė įvairios lietuvių organizacijos. Tačiau, vis svarstant Tautų Sąjungoje Vilniaus klausimą, daugelis lietuvių tikėjo istoriniu teisingumu. O, kai 1923 m. kovo 15 d. Ambasadorių konferencija pripažino Vilnių ir jo kraštą Lenkijai ir Tautų Sąjunga savo tylėjimu pritarė, tada ne vienas lietuvių veikėjas suprato, kad tik patys privalome

Maišiagalos mokykloje kalba N. Kairiūkšytė

savo jėgomis atsikovoti, kas svetimųjų užgrobtą. 1925 m. susikūrė Vilniui vaduoti sąjunga, kurios tikslas buvo atvaduoti sostinę Vilnių ir kitas lietuvių etnines žemes, patekusias Lenkijos priklausomybėn. Greitu laiku ši organizacija plėtėsi ir 1937 m. ji turėjo daugiau kaip 600 skyrių su 27 tūkst. narių, šalia jų buvo dar 600 tūkst. rėmėjų, pradedant pradinių mokyklų mokinukais ir baigiant žilagalviu seneliu. Jie turėjo Vilniaus pasus, primenančius pavergtą sostinę ir kartu šventą priedermę jį išvaduoti. Sąjunga nebuvo viena, į jos kovos frontą jungėsi Šaulių sąjunga, jaunalietaiviai, jaunieji ūkininkai, pavasarininkai ir daugelis kitų organizacijų. Be to, Vilniaus atgavimo kovoje dalyvavo užsienio, ypač JAV lietuviai.

Vilniui vaduoti sąjunga atliko didelį auklėjamąjį, propagandinį bei kultūrinį darbą ne tik skleidžiant žmonėse Lietuvos istorijos žinias, bet ir žadinant meilę Vilniui, teikiant moralinę bei materialią pagalbą pavergtiems tautiečiams. Vėlesnis žmonių auklėjimas perėjo į sąmoningų, aukštos dvasinės kultūros piliečių ugdymą. Šiandien nelengva pasakyti, kaip ir kada būtų užsibaigusi kova dėl Vilniaus, nes susiklėsčiusi aplinka nebuvo palanki Lietuvai. Tai parodė 1938 m. kovo 17 d. Lenkijos ultimatas Lietuvai dėl diplomatinio santykių užmezgimo. Lietuva nesulaukė reikiamos pagalbos iš kaimyninių šalių ir buvo priversta ultimatumą priimti. Jį priėmus, prasidėjo Lenkijos spaudimas Lietuvos vyriausybei uždaryti Vilniaus vadavimo sąjungą, kuri ir buvo 1938 m. lapkričio 25 d. uždaryta. Tačiau Lenkijai buvo neįveikiama išugdyta meilė Vilniui